

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ ДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ (НА МАТЕРІАЛАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Важливим складовим компонентом механізму ринкової економіки є конкуренція. Вона являє собою економічну боротьбу, суперництво між відособленими виробниками продукції, робіт, послуг щодо задоволення своїх інтересів, пов'язаних з продажем цієї продукції, виконанням робіт, наданням послуг од-ним і тим самим споживачам.

Основне завдання конкуренції (це її центральна функція) – завоювати ринок, в боротьбі за споживача перемогти своїх конкурентів, забезпечити одержання сталого прибутку.

Конкуренція має негативні та позитивні риси. Тривалий час в нашій країні робився наголос в основному на негативних наслідках конкуренції: витиснення дрібних виробників великим капіталом, розорення одних і збагачення інших, посилення соціальної несправедливості, значне зростання майнової диференціації населення, загострення безробіття, інфляції тощо. В умовах адміністративно-командної системи у практиці господарювання конкуренція була відсутня.

Конкуренція має і позитивні риси. Вона є рушійною силою ринкової економіки. В умовах конкуренції перемагає той, хто створює високоякісну продукцію при найменших затратах виробництва на основі науково-технічних досягнень, передової організації праці. Конкуренція приносить користь суспільству: стимулює економію матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, примушує постійно поновляти асортимент, пильно стежити за науково-технічними новинками і активно впроваджувати їх у виробництво.

Конкуренція позбавлена суб'єктивних вад. Підсумки її оцінюють самі споживачі, віддаючи перевагу тим чи іншим товарам. Слід зазначити, що без конкуренції не може діяти закон вартості. Вона є процесом-причиною, що призводить до утворення вартості. Цей причинно-наслідковий зв'язок у минулому не визнавався. А саме він визначає сутність закону вартості. Ще не так давно вважали, що конкурентна боротьба призводить до хаосу і анархії, але життя спростувало таке твердження. Американський економіст Самуельсон зазначає, що «конкретна система – це складний механізм невимушеної координації, який діє через систему цін і ринків, механізму зв'язку, служить для об'єднання знань і дій мільйонів різних індивідуумів. Без допомоги центральної служби розвідки ця система вирішує одну з найскладніших проблем, яку тільки можна уявити: проблему, що охоплює тисячі невідомих змінних і відносин. Цю систему ніхто не винаходив. Вона просто розвинулася, і, як і людська натура, змінюється. Разом з тим, вона задовольняє меншою мірою першу вимогу, що пред'являється до будь-якого соціального організму: вона здатна вижити».

Отже, конкуренція – головна ознака ринкової економіки. Виникнення ринкової економіки знаменується появою вільної конкуренції. Але існування купівлі – продажу товарів, використання грошей може бути і без конкуренції. Ось чому треба з'ясувати, як виникає конкуренція.

Першою умовою виникнення конкуренції є наявність на ринку великого числа незалежно діючих виробників будь-якого конкретного продукту або ресурсу. Якщо виробництво зосереджене в руках одного власника, як це було в умовах адміністративно-командної системи, коли при створенні багатьох видів продукції керувала тільки держава, то панувала державна монополія, яка по суті заперечувала конкуренцію. Монополія і конкуренція – це антиподи.

Друга умова виникнення конкуренції – це свобода вибору господарської діяльності виробників. Кожний з них не тільки визначає, що виробляти, а й має право вносити будь-які зміни в неї, визначати її обсяг тощо.

Згадаємо, що за феодалізму у виробництві деяких товарів було чимало виробників, які були приватними власниками. Однак існувала цехова організація, яка вносила обмеження в обсяг і якість виробленої продукції. Це були спеціальні заходи, які забороняли конкуренцію.

Вільного вибору не було і в умовах адміністративно-командної системи. Для того щоб виробляти торт в Естонії, треба було у Москві затвердити його рецепт. Легкова машина «Таврія» проектувалась з передніми і задніми дверима, але потім союзне міністерство заборонило випускати машини з залізними дверима, хоча це побігло її менш зручною. Виробник

залежав від примх чиновників міністерства, які не несли матеріальної відповідальності за реалізацію продукції.

Третьою умовою виникнення конкуренції є відповідність між попитом і пропозицією. Якщо, припустимо, попит перевищує пропозицію, то у покупця немає свободи вибору, оскільки через дефіцит уся продукція реалізується. Там, де є дефіцит, там немає вільної конкуренції.

Четвертою умовою виникнення конкуренції слід вважати наявність ринку засобів виробництва. У конкурентній боротьбі велике значення має встановлення високої норми прибутку, яка по суті є орієнтиром у виборі господарської діяльності. Однак вибір діяльності показує тільки можливість виробництва. Для того щоб ця можливість перетворилась на дійсність, потрібно, маючи грошовий капітал, перетворити його на засоби виробництва.

В умовах адміністративно-командної системи вільного ринку засобів виробництва не було; по-перше, покупцями засобів виробництва були лише державні та кооперативні підприємства, по-друге, навіть ці покупці не мали права купувати те, що їм потрібно. Спеціальні організації (система матеріально-технічного постачання, «Сільгосптехніка») здійснювали розподіл засобів виробництва і майже примусово продавали їх (сама реалізація носила назву «вибрати фонди»). По-третє, вибір засобів виробництва був обмежений, недостатній. У зв'язку з цим підприємства намагались створювати запас найбільш дефіцитних засобів виробництва. Відбувалось омертвіння значного капіталу, що негативно відбивалось на ефективності виробництва.

У процесі конкуренції існують стійкі істотні причинно-наслідкові зв'язки, які свідчать про те, що це явище не є випадковим, а набуває силу об'єктивного економічного закону. Процесом-причиною цього закону є те, що в умовах існування багатьох незалежно діючих господарських суб'єктів кожний з них прагне реалізувати свій економічний інтерес через одержання доходу (прибутку) при існуванні різних витрат виробництва і відмінностей споживних вартостей, що створюються.

Цей процес-причина діє в умовах ринкової економіки, яка не може створити єдині для всіх виробників і продавців умови реалізації, тому що діє закон вартості, й споживачі обирають тільки те, що відповідає їхнім інтересам. Отже, об'єктивно існує протиріччя між можливостями виробництва товарів, послуг та можливостями реалізації їх.

В умовах адміністративно-командної економіки намагались ліквідувати цю суперечність. Досягалось це нехтуванням інтересів споживачів. Як вже зазначалось, покупець засобів виробництва не мав права обирати ту продукцію, яка відповідала його інтересам. Йому примусово нав'язували будь-яку товарну продукцію. Споживач предметів споживання мав дуже обмежені можливості вибору товару. З багатьох видів товару існував лише один виробник і продавець в особі держави. В умовах товарного дефіциту брали все, що пропонували. Для виробників були створені штучні комфортні умови реалізації продукції.

Відсутність свободи виробника і споживача призвела до низької ефективності економіки.

Суперечність, яка виникає в умовах ринкової економіки, розв'язується через конкуренцію. Сутність її полягає в боротьбі за задоволення власного інтересу виробника. Отже, подолання суперечності відбувається в конкуренції, що є процесом-наслідком відповідного економічного закону.

Формами вияву економічного закону є боротьба за виживання, за одержання місця на ринку, за привернення уваги споживачів до своєї продукції. Формами цієї боротьби є удосконалення виробництва за рахунок впровадження досягнень науково-технічного прогресу, зниження витрат виробництва і досягнення високої норми прибутку.

Роль конкуренції як рушійної сили розвитку економіки особливо яскраво виявляється в тому, що вона містить в собі могутні стимули для розвитку науково-технічного прогресу. Новаторське застосування нової техніки і технології, що веде до зниження витрат виробництва, створює для підприємств значні переваги перед конкурентами.

Конкуруючі сторони знають, що тільки застосування ефективної техніки і технології дасть їм змогу вижити, мати господарські успіхи. Ігнорування технічного прогресу неминуче призводить до банкрутства.

Конкуренція як один з важливих елементів функціонування ринкового механізму саморегулювання можлива лише за умови, коли основна частина товаровиробників-підприємств, організацій, громадян – має свободу господарської діяльності та підприємництва. Звільнені від монополізму держави, товаровиробники повинні мати свободу для використання належного їм, орендованого або переданого в користування майна. Вони мають право обирати постачальників і споживачів, розпоряджатися прибутками, що залишаються після оплати